

SİYASİ BİLİMLER ve HUKUK

1961 - 1965 SEÇİMLERİNDE BÜYÜK ŞEHİRLERDE GELİR DURUMUNA GÖRE OY VERME DAVRANIŞLARI

Yazan : Prof. Dr. Nermin ABADAN

Ahmet N. YÜCEKÖK

Seçim istatistiklerinin bilimsel yoldan değerlendirilmesi ve elde edilen sonuçlardan bazı yargılara doğru varma usulü, ampirik seçim araştırma alanında en eski metotlardan biridir. Bu konuda Amerikalı siyasî bilimci Stuart A. Rice, uzun bir devre için kendi memleketinde ve dış ülkelerde önderlik etmiştir. Rice'e göre kantitatif metot gerçeğe ulaşmağa yarar yollardan sadece birisi olmakla beraber sosyal vakıaları toplu bir şekilde ele alma imkânını sağlamaktadır.

Kantitatif araştırma herşeyden önce kaynakların değerlendirilmesi açısından elverişli teknikler gerektirmektedir. Böylece Birleşik Amerika'da Rice, daha sonra Meriam ve Gosnell, Fransa'da Goguel, hareket noktası olarak araştırma yada gözlem yolu ile ilk elden kazanılan kaynaklara başvurmamışlar, millî seçim ve sosyal istatistiklere öncelik vermişlerdir (1). Bu metodu uygulayan araştırmacılar iki kademeli bir çalışma karşısında kalmaktadırlar. İlk önce araştırma için elverişli kaynakları bulup derlemek, daha sonra bu seçim istatistiklerini çeşitli sosyal istatistiklerle korrelasyon halinde değerlendirmek veya doğrudan doğruya bazı seçim istatistik verileri arasında bir bağlantı kurma hususunda karar vermek. Bu yoldan elde edilen materyel ancak bir alanda tahlile tâbi tutulabilir. Kullanılan oyları başka değişkenlerle korrelasyon haline getirme, gelir, meslek, ırk, yaş, cinsiyet gibi faktörlere tâbi olarak değerlendirilebilir. Bunlardan en eski

(1) Nils DIEDERICH, *Empirische Wahlforschung, Konzeptionen und Methoden im internationalen Vergleich* Köln 1965, Westdeutscher Verlag, S. 175.

örneklerden biri Litchfield tarafından uygulanmıştır. Litchfield araştırdığı bölgenin gayrimenkullerine tahminî bir değer biçip, ortalama bir kira ücreti tesbit etmişti. Böylece çeşitli gelir gruplarının malî durumları, ödedikleri ortalama kira yada oturdukları evin gerçek değeri yardımı ile hesaplanmıştı. Litchfield bu yoldan gelir kategorileri (alt, orta ve üst), milliyet ve ırk gibi üç değişkeni elde etmiş bunlar yardımı ile seçime katılmayı, büyük partilerden birine eğilim göstermeği ve üçüncü partilere oy verme durumlarını ölçmüştür (2).

Bu metot geniş bir uygulamaya kavuşturulduktan sonra çeşitli milletlere mensub siyaset bilimcileri gelir grupları ile siyasi eğilimler arasında bağıntı kurmağa çalışmışlardır. Nitekim hemen bütün endüstrileşmiş ülkelerde yapılan seçim araştırmalarında tek tahıl eken çiftçiler, balıkçılar, madenciler, oduncular gibi düşük gelirli kategoride yer alan meslek gruplarının yüksek oranda sola oy verdikleri görülmüştür (3).

Türkiye'de 1961 Anayasası ve ona bağlı olarak hazırlanan Seçim kanunları yürürlüğe girmezden önce, genel ve kısmî seçim sonuçlarının yayınlanması zorunlu kılınmıştı. Yeni Anayasa düzeni sorumlu kamu kuruluşlarına bu görevi yüklemekle aynı zamanda seçim istatistikleriyle uğraşan sosyal bilimcilere güvenilir kıyaslamalar yapma imkânını da sağlamıştır. Aşağıdaki müteva-zi araştırma Türkiye'nin dokuz büyük şehrinin oyverme dağılımını iki seçimi kucaklayan bir devrede, -1961-1965-, bir trend tablosu halinde yorumlamağa çalışmaktadır. Bu tahlilde Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yayınlanmış olan teferruatlı Seçim Sonuçları esas tutulmuştur. Şu kadar ki dikkatli araştırmacılar bu resmî vesikalar içinde anlamlı yalnışlıklara rastlamışlardı. Ancak güvenilir başka kaynakların bulunmaması sebebiyle yine de bu ayrıntılı Seçim tabloları esas tutulmuştur.

Araştırılan ünite : Türkiye'nin 9 büyük şehri

Halen Türkiye'de nüfusu 100.000 den yukarı 14 şehir bulunmaktadır. Bunlardan 9 u daha 1961 yılında 100,000 lik nüfus hacmine ulaşmış; Malatya, Samsun, Erzurum, Sivas ve Diyarbakır

(2) Edward H. LITCHFIELD, Voting Behavior in a Metropolitan Area, Ann Arbor, 1941, S. 56.

(3) Seymour Martin LIPSET, *Siyasi İnsan*, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, No. 8, S. 216.

ise son nüfus sayımından sonra büyük şehirler kategorisine dahil edilmişlerdir. Etüdümüzde eş ağırlıkta iki devrenin sonuçları kıyaslanmak istenildiği için her iki seçim sırasında 100,000 sınırı aşmış şu şehirlerde oyverme durumu ölçülmüştür: İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Eskişehir, Adana, Gaziantep, Konya ve Kayseri.

Örnek alınan seçmen grupları ve sosyal - ekonomik statüleri :

Yukarıda adları sıralanmış bulunan dokuz şehrin nüfusu araştırmada tür olarak ele alınmamıştır. Bunun yerine her şehirde oturan halkın gelir seviyesi esas tutulmak suretile üç tabakaya örnek teşkil edebilecek 2-4 arasında değişen mahalleler seçilmiştir. Örneğin: İstanbul'da gecekondu bölgesi olarak Zeytinburnu, İslâmbey, Döğmeciler ve Silâhtar; orta tabakayı temsilen Sahrayı Ceddi, Levent, Acıbadem; üst geliri temsilen ise Şişli, Harbiye, Teşvikiye seçilmiştir (4).

Sosyo - Ekonomik statünün tayininde sadece iskân mahallinin esas tutulması, şüphesiz belli ölçüde tenkit konusu olabilir. Ancak, eldeki istatistikî bilgi şehir nüfuslarının büyüklüğü ve köy, kasaba gibi idarî ünitelerin tefrikinden başka bir değerlendirmeye elverişli değildir. Bu sebeple sıralanmış bulunan dokuz şehrin çeşitli gelir gruplarının tayininde doğrudan doğruya belli bir semtde çoğunluk halinde oturan vatandaş gruplarının nitelikleri esas tutulmuştur. Buna göre bir alt, orta ve üst gelir grubu dağılımı meydana getirilmiştir. Alt gelir grubu olarak bütün şehirlerde özellikle gecekondu semtlerinde oturanlar dahil edilmiştir. Şu kadar ki, Konya gibi gecekondu bölgesi olmayan şehirlerde en dar gelirli ailelerin iskân mahalleleri araştırılmıştır. Üst gelir tabakası olarak seçilen örneklerde çoğunluğun geliri yüksek bulunan bir nüfus grubu yer almaktadır. Bu semtler aynı zamanda toprak mülkiyetinin de en yüksek olarak bilinen şehir kesimleri arasında yer almaktadırlar. Orta gelir grubu ise esnaf, küçük tüccar, memur ve müstahdemin genellikle oturduğu semtlerden seçilmiş bulunmaktadır. Şüphesiz ki daha sıhhatli ve güvenilir ölçüler, daha dakik yorumlar sağlayacaklardır. Ancak şimdiye kadar bu yönde başka araştırmaların yapılmamış olması, bu usulü deneme mahiyetinde olmak üzere uygulanmağı zorunlu kılmıştır.

(4) İmar ve İskân Bakanlığı Mesken Genel Md. Araştırma Dairesi - 10, Gecekondu Ön Çalışmaları 7, 13 *Büyük Şehirde Gecekondu*, S.

I — Seçimlere katılma oranı ve gelir grupları:

Belirli siyasî partilere hangi sosyal grupların oy verdikleri meselesi ele alınmadan önce, örnekleme giren dokuz şehrin gelir gruplarının ortalama seçime katılma oranlarının gözden geçirilmesinde fayda vardır.

TABLO : 1

1961 ve 1965 yıllarında nüfusu 100.000 üzerinde olan 9 şehrimizde **SOSYO - EKONOMİK STATÜYE GÖRE SEÇİME KATILMA ORANLARI**

	Ü S T		O R T A		A L T	
	1961	1965	1961	1965	1961	1965
İstanbul :	% 68,5	% 62	% 72	% 67	% 76	% 80
Ankara :	% 72	% 69	% 76	% 71	% 73	% 70
İzmir :	% 76	% 69	% 73	% 67	% 77	% 73
Bursa :	% 78	% 74,5	% 83	% 77	% 82	% 74
Eskişehir :	% 78	% 69	% 87	% 72	% 84	% 69
Adana :	% 72	% 64	% 82	% 69	% 72	% 65
Gaziantep :	% 71	% 65	% 78	% 66	% 78,5	% 67
Konya :	% 73	% 59	% 91	% 61	% 77	% 65
Kayseri :	% 75,5	% 68	% 74	% 76	% 80	% 71

Bu tabloda gösterilen oranları daha anlamlı bir hale getirmek için Tablo 2 de iki seçimde katılma oranının salt artış ya da eksilme oranı gösterilmiştir.

TABLO : 2

SOSYO - EKONOMİK STATÜ ESAS TUTULARAK 1961 - 1965 SEÇİMLERİNDE OYA KATILMADA FARKLILAŞMA DEĞERLERİ

	(+ veya — Olarak)			O R T A L A M A
	Ü S T	O R T A	A L T	
İstanbul :	— 7	— 5	+ 4	
Ankara :	— 3	— 5	— 3	
İzmir :	— 7	— 6	— 4	
Bursa :	— 3,5	— 6	— 8	
Eskişehir :	— 9	— 15	— 15	ÜST : 7
Adana :	— 8	— 13	— 7	ORTA : 11
Gaziantep :	— 6	— 12	— 11,5	ALT : 8
Konya :	— 14	— 30	— 12	
Kayseri :	— 7,5	— 7	— 9	

Bu tabloda görüldüğü üzere -parti tercihleri gözetilmeksizin seçmen davranışında- şu anlamlı değişiklikler göze çarpmaktadır :

1 — En fazla katılma oranı düşüklüğe **orta gelir** tabakasında görülmektedir. Bu düşme özellikle Eskişehir, Adana, Gaziantep ve Konya'da göze çarpmaktadır. Bu dört şehirden üçünde hızlı bir endüstrileşmenin cereyan etmesi, orta sınıfın bu şehirlerde daha çok esnaf tarafından temsil edilmesi, muhtemel olarak bu gruplarda koalisyon denemeleri, parti programları ve seçim mücadelesine karşı bir bıkkınlık vücuda getirmiştir. Buna ayrıca küçük burjuvazide genellikle göze çarpan siyasî ilgisizliği de katmak gerekir. Bu arada Konya'da özellikle orta gelir grubunda % 30 menfî olarak görülen oya katılma düşüklüğünü geniş ölçüde aşırı muhafazakâr görüşlerin hâkimiyeti ile birlikte bir parti teşkilâtında hizipleşmelerin fazlalığında aramak gerekir. Orta gelir grubunun oya katılma hususundaki isteksizliği % 11 ile en yüksek oranı bulmaktadır.

Alt gelir grubunda 1961 e kıyasla oya katılma düşüklüğünün ortalama oranı % 8 dir. İstanbul'da kayıtlı seçmen sayısında düşme olduğu halde (1961 de 23.514, 1965 de 22.617) katılma oranında % 4 ölçüsünde bir artış olmuştur. Bunun başlıca nedeni, İstanbul gibi milyonluk bir şehirle seçmenlerin kütle haberleşme araçlarının teşviki ile seçime karşı daha fazla ilgi beslemiş olmaları ve parti çalışmalarının daha kolay yürütülebilmesi gibi faktörlerde aramalıdır.

Üst gelir grubuna gelince, katılma oranının düşüklüğü % 8 dir. Böylece alt ve üst gelir grubu arasında paralel değerler göze çarpmaktadır.

Mesele oya katılma oranı açısından ele alınınca görülüyor ki, oy vermeğe karşı **en istekli gelir grubu üst gelir** grubu olmakta, buna **yakın bir ilgi en alt gelir grubundan** gelmekte, buna karşılık **en açık ilgisizlik orta gelir grubunda** görülmektedir. Başka bir deyimle, üst gelir gruplarının ilgisi, siyasî meseleleri izlemelerinden, siyasî olaylar hakkında haberdar olma yeteneğini taşımalarından ve çıkarları ile yakından ilgilenmelerinden ileri gelmektedir. Öte yandan alt gelir grupları güç hayat şartları ve ağır geçim baskısı altında bulunmaları sebebiyle, kısmen bilinçsiz de olsa, seçim mekanizmasına hayat tarzlarını değiştirebilecek bir araç olarak bakmaktadırlar. Buna karşılık taşra orta sınıfları ilgiye değer bir kayıtsızlık ve çekimserlik içinde bulunmaktadırlar.

II — Siyasî partiler ve gelir gruplarının oy verme davranışı:

Gelir gruplarının oy verme davranışlarını tesbit için 1961 ve 1965 seçimlerinde seçime giren partilerin örnekleme giren 9 şehirdeki bölgelerde almış oldukları oy oranlarını ve bu iki tablodan meydana gelen oy kayıp ve kazançlarını gözden geçirmede fayda vardır.

TABLO : 3
SOSYO - EKONOMİK STATÜYE göre partilerin 1961 ve 1965 de aldıkları oy ortalaması (% olarak)

	C.H.P.		A.P.		C.K.M. P.		M.P.		T.İ.P.		Y.T.P.	
	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965
ÜST	52	43	34	45	9	2	—	3	—	6	4	0.9
ORTA	48	37	37	52	12	1.5	—	4	—	5	3	0.7
ALT	33	24	43	62.5	21	2	—	6.5	—	4	3.5	0.9

Bu tabloda gösterilen oranları daha anlamlı bir hale getirmek için Tablo 4 de iki seçimde katılma oranının salt artış ya da eksilme oranı gösterilmiştir.

Tablo 3 de 1961 seçimlerinde CHP nin en fazla oyu üst gelir grubundan aldığı, bunu sıra ile orta ve alt gelir gruplarının izlediği görülür. AP de ise durum tam tersine olmuştur. 1961 seçimlerinde aynı oy verme davranışı CKMP de de göze çarpmaktadır. Şu kadar ki bu parti en fazla alt gelir grubundan oy sağlamıştı. Bu oy kazanmada özellikle sonuncu partinin demagojik tutumu fazlasile irasyonel şekilde hareket eden dar gelirli seçmenleri etkilemiştir.

Yine Tablo 3 de görüldüğü üzere, CHP 1965 seçimlerinde de en fazla oyu üst gelir tabakasından almış bulunmaktadır ve sıra ile orta ve alt gelir grupları tarafından takip edilmektedir. 1965 seçimlerinde bu durumun tersi AP de görülür. MP ise, 1961 e benzer şekilde yine en fazla oyu alt gelir grubundan sağlamıştır. TİP te ise, CHP ne benzer bir oy verme davranışı göze çarpmaktadır, yani en fazla oy bu partiye üst gelir grubundan gelmektedir (5).

(5) T.İ.P. 100.000 yukarı şehirlerde en yüksek oy oranı olarak % 6, buna karşılık köylerde en yüksek oy oranı olarak sadece % 3 elde etmiştir. Bu arada İstanbul'da sandık başına düşen ortalama oy en yüksek oranda Kadıköy (sandık başına 21), onu takiben 20 ile Beşiktaş ve Gaziosmanpaşa, 19 oy ile Ba-

TABLO : 4

SOSYO EKONOMİK STATÜ ESAS TUTULARAK 1961 - 1965 SEÇİMLERİNDE PARTİLERİN OY ORTALAMALARININ (+) veya (—) OLARAK FARKLILAŞMA DEĞERLERİ

	C.H.P.	A.P.	C.K.M.P.	M.P.	T.İ.P.	Y.T.P.
ÜST :	— 9	+ 11	— 7	+ 2.5	+ 6	— 3
ORTA :	— 11	+ 15	— 10.5	+ 3.5	+ 5	— 2
ALT :	— 9	+ 19.5	— 15	+ 6.5	+ 4.5	— 2.5

NOT : M. P. ve T. İ. P. 1961 seçimlerinde yoktu. C. K. M. P. ise bünye değiştirmiş, ikiye ayrılmıştır.

Tablo 4 deki veriler, gerek müsbet gerekse menfî değerler partiler açısından hayli ilginçtir. Müsbet olarak en yüksek değerler kaydetmiş olan A.P. nin bu kazançlarını başta alt gelir grubu olmak üzere sıra ile orta ve üst gelir grubundan sağladığı görülmektedir. Böylece oy piramidinde partinin seçim beyannamesi ile liderlerin siyasî beyanları arasında açık bir anakronizm belirmektedir. Zira siyasî parti olarak en fazla özel teşebbüs sektörünü koruma ve geliştirme vaadinde bulunan siyasî teşekkül, gerçek halde en sınırlı ölçüde üst gelir grubundan yeni oy oranları sağlamış durumdadır. Buna karşılık CHP durum tam tersine bir gelişme göstermektedir. Tablodaki veriler CHP nin en çok orta gelir grubundan oy kaybetmiş olduğunu göstermektedir. Bu aynı zamanda orta sınıfın oya katılma hususundaki çekimserliğinin sebeplerini de aydınlatmaktadır. CHP li seçmenler arasında orta gelir grubuna dahil olanlar, ya sandık başına gitmemişler, ya da partilerine oy vermemişlerdir. Bu davranışa sebep, küçük burjuvaziye mensub sayılan bu seçmen kitlesinin şahsî menfaatlarını ön plânda tutup, topluma baskı yapan etkenleri görmemezlikten gelmeleridir. Aslında «Ortanın Solu» sloganı bu gelir grubuna menfî bir etkide bulunmayacaktı. Ancak, bu grubun meseleyi kavramaması, ayrıca bu grubun fazla sıkıntılı şartlar içinde yaşamaması, bu grubu adeta toplum meseleleri karşısında yabancılaştırmağa doğru itmiştir. Esasen mukayeseli bütün seçim araştırmaları muhafazakârlık unsurlarının daima kurulu düzeninin alako-

kırköy olmuştur. Bu semtlerde daha çok memurlar ve beyaz yakalıların oturduğu görülmektedir. Kıyaslama için bk. Aslan Başer Kafaoglu, T.İ.P.'e kimler oy veriyor? 1965 seçiminde T.İ.P. oyları, *YÖN*, Sayı 194, 195, 196.

nulması ile maddî ve manevî menfaati bulunan orta sınıf tarafından savunulduğu görülmektedir. Türkiye'deki şehirlerin üst ve orta gelir gruplarının fazla etkili sayılan bir nüfus kümesi temsil etmemeleri, bu eğilimin gerçek değerlendirilmesinde rol oynayan bir faktör olacağına şüphe yoktur. Başka bir deyimle, Türkiye şehirlerinde üst ve alt gelir gruplarına kıyasla orta gelir grupları en çok statükonun muhafazasından yanadır. Nitekim 1965 seçimlerinde gelir gruplarından AP ni destekleyen gruplara bakılınca, en büyük desteğin sanıldığı gibi üst gelir grubundan değil, aksine en alt gelir grubundan gelmiş olduğu görülmektedir. Öte yandan iktidara aday olan bu parti alt gelir gruplarına çok cömert vaadlerde bulunmuştur.

Öte yandan alt gelir grubu, orta gelir grubuna kıyasla daha geniş ölçüde CHP nide desteklemiştir. Oy kaybı bu kategoride ortak gelir grubuna kıyasla daha az olmuştur. Bunun en açık ve seçkin misâli de tamamiyle bir gecekondu muhiti olan Ankara'nın Akdere seçim bölgesinde görülmüştür.

1965 seçimlerinde 1961 e nazaran seçime iştirakde % 13 bir azalma olduğu halde, CHP oy sayısında % 5 lik bir artış olmuştur.

1961 de alınan sonuçlar :

A.P.	218	
C.H.P.	291	Seçime katılma : % 78,5
C.K.M.P.	610	
Y.T.P.	36	

1965 seçimlerinde alınan sonuçlar :

A.P.	984	
C.H.P.	342	
C.K.M.P.	31	Seçime katılma : % 65,8
M.P.	499	
Y.T.P.	16	
T.İ.P.	43	

Tablo : 5 Ankara'nın gecekondulu semtlerinden Akdere'de 1961 — 1965 seçimlerinde partilerin oy ortalamalarının (+) veya (—) olarak farklılaşma değerleri

	1961	1965	Değişen oran
A.P.	% 19	% 41	+ % 22
C.H.P.	% 25	% 30	+ % 5
C.K.M.P.	% 53	% 1,5	— % 51,5
M.P.	—	% 24,5	+ % 24,5
T.İ.P.	—	% 2,1	+ % 2,1
Y.T.P.	% 3	% 0,9	— % 2,1

Atipik bir şehirleşme örneği sayılan gecekonduculuk alanında beliren siyasî tercihler, iktidara aday olan partinin lehine olduğu kadar muhalefete de oy kazandıracak kadar yoğun bir siyasî bilinçlilik göstermesine karşılık, köy çevrelerinde durum hayli farklıdır. Bu çevrede -ekonomik düzey Türkiye'nin tüm ortalamasına kıyasla daha ileri ve üstün de olsa -, muhalefetten çok iktidar partisine oy kazandırmaktadır. Buna örnek olarak Eskişehir ilinin Mahmudiye ilçesine bağlı köyleri gösterilebilir. Gerçi buralarda da -tıpkı şehirlerde olduğu gibi- anlamlı bir oya katılmama durumu göze çarpmaktadır. Ancak oy artışı daha çok AP lehine cereyan etmiştir.

Bu bölgenin köylerinde 1965 seçimlerinde oya katılma oranı 1961 e kıyasla % 9.5 ölçüsünde düşmüştür. 1961 alınan sonuçlar :

A.P.	1018	
C.H.P.	1213	
C.K.M.P.	643	
Y.T.P.	92	Seçime katılma oranı % 89

(Sayılmıyan oy ve bağımsızlara verilen oylar — 182)

1965 seçimlerinde alınan sonuçlar :

A.P.	1361	
C.H.P.	1003	
C.K.M.P.	51	
M.P.	115	
T.İ.P.	70	
Y.T.P.	100	Seçime katılma oranı % 79.5

TABLO : 6

Eskişehir ili Mahmudiye ilçesine bağlı köylerin 1961 ve 1965 seçimlerinde siyasî partilere verdikleri oyların değişme değerleri:

Siyasî Partiler	1961	1965	Değişme oranı
A.P.	% 34	% 50	+ % 16
C.H.P.	% 40	% 37	— % 3
C.K.M.P.	% 23	% 2	— % 21
M.P.	—	% 4.5	
T.İ.P.	—	% 2.5	
Y.T.P.	% 3	% 4	+ % 1

Bu arada ilginç bir hususa dokunmak yerinde olur. 1965 seçimleri Türkiye çapında önemli bir oy vermekten sakınma olayına vesile olmuşlardır (6). Şu kadar ki oy kullanmaması % 28 oranı bulan seçmenlerin anlamlı bir kısmının büyük ve küçük şehirlerde yaşayanlar olduğunu tahmin etmek mümkündür. Köylü seçmenler için oy verme olayı, biz duygusunu kuvvetlendiren kolektif bir tasarruftur. Bu sebeble genellikle iki seçim arasında -oy verme açısından- büyük farklılıklar göze çarpmamaktadır. Buna karşılık köy oyların hemen hepsinin iktidara aday gördükleri partinin lehine bir artış olduğu açıkça görülmektedir. Bu tutuma bir ikinci örnek olarak Ankara ili, Keçiören ilçesine bağlı Pursaklar, Karacaviran, Karaköy ve Ovacık köylerinde görülmektedir.

Bu bölgenin köylerinde 1965 seçimlerinde oya katılma oranı 1961 e kıyasla sadece % 0.01 ölçüsünde düşmüştür, başka bir deyimle tamamen sabit kalmıştır. 1961 alınan sonuçlar :

A.P.	149	
C.H.P.	215	
C.K.M.P.	175	
Y.T.P.	14	Seçime katılma oranı % 85
(Sayılmayan oy ve bağımsızlara verilen oylar — 14)		

1965 seçimlerinde alınan sonuçlar :

A.P.	297
C.H.P.	184

(6) Daha fazla bilgi için bk. Nermin Abadan, *Anayasa hukuku ve siyasî bilim açısından 1965 seçimlerinin tahtili*. SBF yayını 1966, Sh. 364 ve sonrası.

C.K.M.P.	5	
M.P.	29	
T.İ.P.	10	
Y.T.P.	6	Seçime katılma oranı % 84.9
(Sayılmayan oy ve bağımsızlara verilen oylar — 15)		

TABLO : 7

Ankara ili Keçiören ilçesine bağlı Tursaklar, Karacaviran, Karaköy ve Ovacık köylerin 1961 ve 1965 seçimlerinde siyasî partilere verdikleri oyların değişme değerleri.

Siyasî Partiler	1961	1965	Değişme oranı
A.P.	% 27	% 56	+ % 29
C.H.P.	% 39	% 35	— % 4
C.K.M.P.	% 32	% 0.9	— % 31
M.P.	—	% 5.5	
T.İ.P.	—	% 2	
Y.T.P.	% 2.5	% 1	— % 1.5

Görülyor ki gerek Ankara, gerekse Eskişehir illerindeki köylerinde AP 1965 seçimlerinde % 15 - % 30 arasında, değişen çok önemli bir oy kazancına erişmesine karşılık, özellikle köylerde ana muhalefet partisi CHP ye verilen oylar anlamlı şekilde sabit kalmış, oy kaybı oranı % 3-4 arasında değişmektedir. Bu arada TİP'e verilen köy oyları da % 2 oranı etrafında temerküz etmesi ilgiye değer.

Mütevazi araştırmamızda esas konu olarak sadece nüfusu yüzbinden yukarı büyük şehirlerin oyverme davranışı ele alınmıştır. Bazı seçilmiş köyler üzerinde yapılan kıyaslamalar şüphesiz ki temsili olmaktan çok uzaktır. Ayrıca köydeki oy verme sadece siyasî partilere gösterilen güven ölçüsünde değerlendirilmiştir. Oysa ki köylerde de -tıpkı büyük şehirlerde yapmağa çalıştığımız gibi- oy verme davranışını gelir seviyesine göre ele alma zarureti ortadadır.

Sonuç :

1 — Bu kısa tahlilden görüldüğü üzere AP, 1965 seçimlerinde büyük şehirlerde 1961 seçimleri oranında CHP dışındaki diğer partilere verilen oylarla bir kısım CHP oyları toplamak suretile önemli oy kazançları kaydetmiştir. Bu arada AP yi en çok destekleyen sosyo-ekonomik tabaka, alt gelir grubları olmuştur.

2 — Seçime katılmama eğilimi, ister siyasî partilerin seçim platformunu beğenmeme, ister seçim kampanyası sırasında sık sık başvurulan sloganlar sebebiyle beliren bıkkınlık, yada ürkeklikten ileri gelsin, genellikle en çok orta gelir gruplarını seçim sandığından uzaklaştırmıştır. 1965 seçimlerinin belirgin bir özelliği sayılan oy vermeden kaçınma fenomeni, doğrudan doğruya orta gelir grublarının seçmen davranışı ile ilintilidir.

3 — Oy vermekten sakınmayanlar içinde en yüksek oranda CKMP -bu partinin ikiye bölünmesi sebebiyle-, onu takiben YTP ve nihayet CHP oy kaybına uğramışlardır. CHP ye en çok sırt çeviren gelir grubu sosyo -ekonomik statü açısından orta gelir kategorisinde bulunanlar olmuştur. Dolayısıyla büyük şehirlerinde en az bilgi sahibi, en yetersiz bir eğitim seviyesine ulaşmış, günlük geçim sıkıntısı içinde bunalan, geniş ölçüde mensup oldukları il yada ilçenin eğilimine göre oy vermeğe devam etmekte olan gecekondü sakinlerini temsil eden alt gelir grupları, yapılan şiddetli demagojik tahriklere rağmen, 1965 seçim kampanyasında CHP tarafından baş parola olarak kullanılan «Ortanın solu» deyiminden fazlasıyla ürkmüş sayılamazlar. Buna benzer bir gözlem tamamen farklı eğitim ve gelir durumuna sahip üst gelir grupları için de ifade edilebilir. Her iki gelir grubu, belli bir noktada toplumsal şartların değişmesini hedef edinmiş olan bir programı, orta gelir gruplarına kıyasla daha çok destekledikleri anlaşılmaktadır.

4 — 1965 seçimlerine ilk defa katılmış bulunan TİP, 115.000 oyunu şehirlerden, 161.000 oyunu köylerden almıştır. Bu sayılar oranla ifade edilince TİP'in araştırma konumuzu kapsayan nüfusu yüzbinden yukarı şehirlerde % 6 oy, buna karşılık köylerde sadece % 3 oy aldığı görülmektedir. Buna göre denilebilir ki TİP en fazla büyük şehirde yaşayan seçmenleri kendine doğru çekebilmiştir. Nüfusu 100.000 yukarı şehirler ele alındığında, bunlar arasında TİP'e başka İstanbul olmak üzere Ankara, İzmir ve Gaziantep'in desteklediği görülmektedir. Bu dört şehrin hepsinde anlamlı bir endüstri hayatının ve onunla paralel giden bir işçi topluluğun olduğu görülür.

5 — Türk seçmen davranışını açıklama açısından üzerinde durulmağa değer bir nokta da AP ve MP nin en çok alt gelir grubundan, CHP ve TİP in ise üst gelir grubuna mensub seçmenler tarafından destek görmesidir. CKMP. ve YTP sosyo -ekonomik statü ile doğrudan doğruya bağlantılı olmaksızın bölgesel etkiler, adayların kişiliği, ves. gibi faktörlerin sonucunda oy topladıkları anlaşılmaktadır.

TABLO : 8

**1961 ve 1965 YILLARINDA NÜFUSLARI YÜZBİN'İN ÜSTÜNDE OLAN ŞEHİRLERİMİZDE
ÜST GELİR TABAKASININ OY DAĞILIMI (YÜZDE OLARAK)**

	İSTANBUL		ANKARA		İZMİR		BURSA		ESKİŞEHİR		ADANA		G. ANTEP		KONYA		KAYSERİ	
	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965
CHP	48	39	67	56.5	51	39	37	30	58.5	46	35	28	56	55	49	33	54	43
AP	39	48	17	25	44	51	56	63	21.5	41	62	63.5	25.5	34	25.5	56	36.5	48
CKMP	6	1	12	3	3	1	5	1.5	19	3	3	1	5.5	4	19.5	2.5	7	4
MP	—	2	—	3	—	2	—	2	—	3	—	1	—	1	—	5	—	4.5
TİP	—	8	—	11	—	7	—	3	—	6	—	5	—	5	—	3	—	3
YTP	7	2	4	1.5	2	0	2	0.5	1	1.5	—	1	13	1	6	0	2	0

TABLO : 9

**1961 ve 1965 YILLARINDA NÜFUSLARI YÜZ BİN'İN ÜSTÜNDE OLAN ŞEHİRLERİMİZDE
ORTA GELİR TABAKASININ O Y DAĞILIMI (YÜZDE OLARAK)**

	İSTANBUL		ANKARA		İZMİR		BURSA		ESKİŞEHİR		ADANA		G. ANTEP		KONYA		KAYSERİ	
	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965
CHP	57.5	42	61	52	57	42	24	17.5	29	23	50	40	62	49	39	29	54	47
AP	30	42	16	30	39	49	71	76.5	43	65	44	53	28	41	23.5	57	38	47
CKMP	8	1	20	4	2	1	4	1	27	1	6	2	3	1	31.5	1.5	5	1
MP	—	3	—	4.5	—	1	—	2	—	6.5	—	2	—	1	—	9	—	4
TİP	—	10.5	—	10	—	6	—	2	—	3	—	3	—	6	—	2	—	2
YTP	4	1	3	1	1.5	0	1	1	0.5	—	—	1	7	2	6	1	4	0

TABLO : 10

**1961 ve 1965 YILLARINDA NÜFUSLARI YÜZBİN'İN ÜSTÜNDE OLAN ŞEHİRLERİMİZDE
ORTA GELİR TABAKASININ OY DAĞILIMI (YÜZDE OLARAK)**

	İSTANBUL		ANKARA		İZMİR		BURSA		ESKİŞEHİR		ADANA		G. ANTEP		KONYA		KAYSERİ	
	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965	1961	1965
CHP	30	21	46	41	24	15	22	15	29	18.5	44	30	45	34	23	14.5	32	28
AP	47	62	20	37	68.5	78	70.5	80	37	69.5	52	60	42	56	15.5	67	58	63
CKMP	20	1	31	3	5	1	5.5	1	32	1.5	4	1	3	2	54.5	2	8	2
MP	—	6	—	9	—	3	—	2	—	6	—	1	—	2	—	12	—	6
TİP	—	8	—	9	—	3	—	2	—	3.5	—	6	—	5	—	2.5	—	2
YTP	3	1	3	1	2	0	2	0	2	1	—	1	10.5	2	7	1	2	0